

A kötetben publikált előadások közül kiemelkedik még A. N. LEONTYEV és D. J. PANOV Az ember pszichológiája és a technikai haladás című munkája, mely elmélyülten tárgyalja az ember és gép viszonyát, az automatizáció lehetőségét.

F. V. BASSZIN a tudat és a „tudattalan” című előadásában a freudizmus elemző bírálátát adja, és egyben felhívja a figyelmet a napjainkban a pszichoanalízist értékelő vitára. (O. V. KERTIKOV, F. MIHAJLOV, V. SOROHOVA és más kutatók munkáira.)

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy az 1962-es tudományos ülésszak a fiziológia és pszichológia halaszthatatlan elvi kérdéseit vetette fel. A kérdésfeltevések módja és ezek kifejtése valóban közelebb vitt a két tudomány határkérdéseinek és filozófiai problémáinak megoldásához.

Az Akadémiai Kiadó olyan kötetet adott át a szaktudományok művelőinek s a két tudomány iránti érdeklődőknek, mely a további kutatások elvi segítője lehet.

ANDRÁS VERA

TÓTH LAJOS: BENKA GYULA MUNKÁSSÁGA ÉS A SZARVASI NEVELŐKÉPZÉS SZÁZÉVES TÖRTÉNETE

Szarvas, 1964. Szarvasi Községi Tanács V. B. kiadása, 1964

„Nemzeti múltunk haladó kulturális értékeinek feltárása és megbecsülése megtisztelő feladat a szocialista jelen építőinek.” Ez szavakkal vezeti be a szerző a könyvét, amely egy korábban jelentékeny pedagógus küzdelmes és eredményekben gazdag életét és munkásságát vizsgálja.

A magyar nevelés története számos kiváló nevelőt tarthat számon. Ezek közül kevésnek életét és munkásságát ismerjük közelebbről, pedig többen vannak olyanok, akikre ráillik a könyv szerzőjének megállapítása BENKA GYULÁRÓL: „Pedagógiai, didaktikai, pszichológiai, művészeti nézeteiből, politikai magatartásából és emberi jellemvonásaiból tanulhat a ma embere és ifjúsága, a szocialista kultúrpolitika... megvalósításáért dolgozó mai és jövőbeni pedagógus is.”

Tanítóink és tanáraink jelentékeny része a múltban is haladó gondolkodású volt, haladó politikai és pedagógiai eszméket hirdetett és törekedett megvalósítani. Ilyen pedagógus volt BENKA GYULA is, akinek fél évszázados sokoldalú pedagógiai, tudományos és kulturális tevékenységéről TÓTH LAJOS könyvében beszámol. A könyvből egy pedagógiai gondolatokban gazdag, kiváló gyakorlati eredményeket felmutató tanár és népnevelő egyénisége bontakozik ki, olyan egyénisége, akinek sokoldalú munkássága valóban része haladó kulturális örökségünknek.

BENKA GYULA Szarvason élt és tanított, és Szarvasnak jelentékeny pedagógiai hagyománya van. Jogos büszkeséggel írhatta TÓTH LAJOS könyvében: „Szarvas kultúrtörténete bővelkedik olyan hagyományokban, amelyeket szocialista jelenünk sokra becsül. Elég csupán Tessedik Sámuel, Vajda és a kevésbé ismert Petz Gyula, Tatay István nevét említenünk a XVIII–XIX. századból, vagy a forradalmi lendülettel dolgozó Krecsmárk Endrere gondolnunk annak igazolására. A szarvasi panteon méltó és illusztris alakja Benka Gyula is, akit méltatlanul mellőzött az utókor...”

Szarvas nemes kultúrtörténeti hagyományainak megbecsülését és folytatását jelenti TÓTH LAJOS BENKA GYULA életét és munkásságát méltató könyve. Elismerés illeti a szarvasi tanácsot, hogy a könyv szép és izléses formájú megjelenését lehetővé tette.

BENKA GYULA a soproni és pozsonyi főiskolai tanulmányai után Németországban ismerkedett meg kora neveléstudományával. Elsősorban a tanítóképzést tanulmányozta, többek között a FRANCKE alapította hallei és a DIESTERWEG-féle berlini tanítóképzőben. Szerzett ismereteit Szarvason gyümölcsöztette, ahol közel fél évszázadon át aktívan működött.

BENKA GYULA tanári, iskolaszervezési és igazgatói munkája mellett a neveléstudomány aktív művelője is volt. Alapvető nevelési gondolata: „Az élet számára, az élet serkentő hatásának felhasználása mellett” nevelni, ma is helytálló pedagógiai szemlélet.

BENKA GYULA a neveléstudomány minden területével foglalkozott. Kutatója volt a tapasztalati lélektannak. Legfőbb nevelési gondolatait a könyv a következőkben foglalja össze: A nevelést konkrét emberi tevékenységnek tartotta, amely függ a kor uralkodó eszmeáramlatától, ugyanakkor főleg szervezett és céltudatos iskolai tevékenység... a testi és lelki tulajdonságok harmonikus fejlődésén alapul és széles demokratizmus hatja át... a szeretettől és optimizmustól vezérelt nevelő gyakorolja a helyesen kialakított nevelési szituációk révén... Az eredményes nevelés úgy valósítható meg a legnagyobb hatáskokkal, ha „az iskola és a társadalom egyetértve odahatnak, hogy a tanulósg hivatásszerű munkásságát kedvteléssel, fokozódó lelkesedéssel űzze...”

A nevelés és oktatás viszonyával kapcsolatban BENKA nézete, hogy minden tanítás a nevelés szolgálatában áll, tehát a nevelés a vezető szerep az oktató-nevelő munkában.

BENKA GYULA nagy fontosságot tulajdonított a tanító „személyes arravalóságának”,

és részletesen kifejtette, mely „személyes kellékekkel” rendelkezék a tanító. Megállapításainak minden sora ma is érvényes minden névelő számára.

Értékesek BENKA nézetei a nőneveléssel kapcsolatban: „A nőknek méltó megbecsülést kell biztosítani minden nekik megfelelő területen.” Felismerte a koedukált oktatás pozitív hatását, életszerűségét is.

BENKA GYULA a nevelés központjába az erkölcsi normák kialakítását állítja. Az erkölcsi nevelésről alkotott nézeteit a humanizmus, a filantropizmus és a szeretet pedagógiája jellemzi. Foglalkozott az erkölcsi nevelés egyes területeivel is. A hazafiasságra nevelést cseh határolta korának elfogult nacionalizmusától, demokratikus humanizmusa a nevelésben elítél minden embertelen módszert. Felismeri a közönség jelentőségét, sokra becsüli az ifjúság öntevékenységét. Korunk pedagógiai felfogásához közeledik a munka jelentőségéről vallott nézete: „... arra kell törekednünk, hogy értelmet, szívet, akaratot fejlesztő munkában és munka által erősödjék ifjúságunk.” Ehhez kapcsolódik a gyakorlati életre nevelés igénye: „Az élet számára, az élet serkentő hatásainak felhasználása mellett nevelünk.” És még egy ma is korszerű gondolat: Helyes, ha „az elmélet a gyakorlatlalt oly szoros összeköttetésben áll, miszerint csak a tudományos szemlélet vehet észre a kettő között különbséget”.

Jelentősek BENKA didaktikai, metodikai elgondolásai, és ezeknek érdekessége, hogy BENKA a Németországban megismert és hazánkban akkor uralkodóvá vált herbarti pedagógiát megfelelő kritikával illette. „Nem sodródott tehát a korában divó egyoldalú didaktizmus, a metodikai formalizmus felé sem, melynek árnyéka olykor még napjainkban is kísért” — állapítja meg a könyv szerzője.

TÓTH LAJOS könyvében tömören foglalja össze BENKA nézetét az oktatásról, illetve az ismeretszerzésről. Ismeretelméletének legfőbb értéke, hogy a herbartizmussal ellentétben empirikus materialista alapon áll. BENKA sok oktatási gondolata ma is korszerű: Az iskolai oktatás kollektív munka, de csak a tanító vezetésével lehet eredményes. A tanításnál figyelembe kell venni a tanulók fejlettségét. Az oktatás kétoldalú tevékenység, amely a tanulók elsajátítási törekvése nélkül nem lehet eredményes. Mindezek a sokban DIESTERWEGHEZ közel álló pedagógiai gondolatok merőben különböznek az uralkodó herbartizmustól, haladóbb pedagógiai nézetek. BENKA haladó didaktikai felfogását tükrözik a lényegében ma is elismert didaktikai alapelvei is, mint pl. a fokozatosság, a szemléletesség, a sokoldalú feldolgozás, az érthetőség, az élettel való kapcsolat, a szilárdság stb. elve.

BENKA figyelemre méltó pszichológiai tanulmányokat is írt. „Pszichológiai tanulmá-

mányai... a megfigyelő és rendszerező pszichológust, az elméletet összegező tudóst vetítik elénk” — állapítja meg a könyv őrija.

BENKA munkássága a neveléstörténetre is kiterjedt. Elsősorban FRANCKE, DIESTERWEG, valamint TESSEDIK és VAJDA PÉTER foglalkoztatják.

A könyv részletesen foglalkozik BENKA GYULA iskolaszervező tevékenységével. A szarvasi tanítóképző érdekében kifejtett munkásságát a következőkben foglalja össze: „Több mint négy évtizedes sziszifuszi munka tehát elérte célját. A kitartó munka győzedelmeskedett. BENKA GYULA leküzdhetetlennek látszó nehézségekkel is megbirkózott, mert rendíthetetlen bizalommal és töretlen kitartással, elhivatottan munkálkodott a szarvasi tanítóképzés sikeréért.”

Szól a könyv BENKA széles körű társadalmi munkásságáról is, amely a kulturális és társadalmi élet minden területére kiterjedt. Megemlékezik BENKÁRÓL mint zeneszerzőről és a dal-kultúra terjesztőjéről, mint tevékeny újságíróról, kiváló szónokról és korában nem jelentéktelen hatású költőről.

TÓTH LAJOS könyvében nagy megbecsüléssel, tisztelettel és szeretettel ír BENKA GYULÁRÓL, de elemzéseiben, megállapításaiban mindig tárgyilagos tud maradni, meglátja és feltárja azokat a korlátokat is, amelyek részben BENKA egyéniségéből, részben korából fakadnak. Így válik teljessé és hitelessé és korunkban is tanulságossá a kép, amelyet egy jelentékeny emberről és pedagógusról kapunk.

A könyv második része a szarvasi nevelőképzés második félszázadának intézménytörténeti áttekintését adja, attól az időponttól, amikor 1907-ben a gimnáziumtól elszakadó tanítóképző önálló intézménnyé vált.

A kép, amely a történeti fejtegetés során kibontakozik, egy kissé az egész magyar tanítóképzés XX. századi történetét tükrözi.

A szarvasi tanítóképző jelentékeny nevelő egyénisége KRECSMÁRIK ENDRE, aki a „szociális szellemű tanítóképzésről” c. tanulmányában már világosan látja a századeleji tanítóképzés főbb hibáit, és tanulmányában megfogalmazza a haladó szellemű tanítóideált. Nem meglepő, hogy 1917-ben felfüggesztik tanári állásától.

Amilyen lelkes és bizakodó napok következtek a Tanácsköztársaság idejében, amelyben KRECSMÁRIK kiemelkedő szerepet játszott, olyan lehangoló az intézet hanyatlásának korszaka a HORTHY-rendszerben.

A könyv befejező része a szarvasi tanítóképző, majd felsőfokú óvónőképző intézet felszabadulás utáni fejlődését vizsgálja.

A könyvet BENKA GYULÁRA vonatkozó részletes bibliográfia egészíti ki.

PIRY JÓZSEF